2. Сухомлинский В.А. Павлышская средняя школа: Обобщение опыта учебно-воспитательной работы в сельской средней школе / В.А. Сухомлинский. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1979. – 393 с.

3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський. – К., 1977. – 269 с.

4. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю: Вибр. тв. у 5-ти томах / В.О. Сухомлинський – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 2. – 670 с.

УДК 376-056.36.016:82

Н.П. Кравець
м. Київ

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ: ЧИТАННЯ ЛІТЕРАТУРИ – ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ «ВАЖКИХ» УЧНІВ

У статті розглянуто питання, що стосуються корекції читацької діяльності розумово відсталих учнів підліткового віку. Проаналізовано погляди відомого українського педагога В. О. Сухомлинського на значення читання для учнів, яким важко вчитися. Доведено, що корекція порушень, які впливають на стан читацької діяльності розумово відсталих учнів та виховання у них інтересу до читання, залежить від злагодженої роботи мультидисциплінарної команди, до складу якої входять учителі літератури, вихователі, шкільний психолог, бібліотекар, батьки.

Ключові слова: В.О.Сухомлинський, розумово відсталі учні, «важкий» учень, корекція, читацька діяльність, мультидисциплінарна команда.

The article deals with the problem of reading activity correction for mentally retarded teenage schoolchildren. The views of the famous Ukrainian pedagogue V. O. Sukhomlynsky to the importance of reading for pupils with learning difficulties are analysed. It is proved that correction of violations, that influence on the state of reading activity of mentally retarded schoolchildren and upbrining their interest in reading depends on the team-work of multi-disciplinary command which consists of teachers of literature, educators, a school psychologist and parents.

Keywords: V.O.Sukhomlynsky, mentally retarded schoolchildren, “problem” pupil, reading, correction, reading activity, multi-disciplinary command.

«Життя сучасної людини дедалі більше вимагає постійного оновлення знань. Без органічної потреби в знаннях, без жадоби знань неможливе повноцінне духовне, а значить, і трудове, творче життя. Отже, нам потрібно виховати потребу в самоосвіті, потребу в знаннях, жадобу до книги.» [1, с. 147]. Ця теза В. О.

Сухомлинського, висловлена багато десятиліть тому, ще в минулому столітті, не втратила актуальності й донині. Насамперед вона стосується розумово відсталих школярів, яким потрібно по закінченню школи соціалізуватися й адаптуватися в умовах сучасного суспільства. Неперечисну роль у досягненні цього відіграє читання, завдяки якому відбувається становлення мозку людини, який Василь Олександрович розглядав як «величезне чудо природи» [1, с. 201].

Характерні для розумово відсталих слабкість зорового й слухового сприймання, порушення аналізу й синтезу, недосконалість граматичної будови мовлення, бідність словникового запасу, труднощі в розумінні логічних зв'язків, зниження уваги й працездатності призводять до того, що навіть учні сьомих-дев'ятих класів у процесі читання художнього твору чи науково-пізнавальної статті допускають помилки: пропуски й перестановки, заміни букв (звуків), складів; злиття закінчення одного слова з початком наступного, внаслідок чого не розуміють сутності читаного матеріалу. Також проявляються порушення мовленнєвих функцій, насамперед найпершої інтелектуальної функції людини – сигніфікативної (означальної). Несформована функціональна база навички читання, складовими якої виступають зорова і слухомовленнєва пам'ять, фонематична увага, зорово-моторна координація, довільна увага, стан дрібної моторики, навичка самоконтролю, сукцесивні процеси. Не вживаючи термінології, В.О.Сухомлинський радив функціональну базу навички читання формувати ще з перших років навчання дитини, насамперед коригувати шкільно-значимі функції (просторове сприймання й аналіз, просторові уявлення, зорове сприймання й зоровий аналіз, координацію у системі «вухо-око-рука», фонематичне сприймання, фонематичний аналіз і синтез). Найкращих результатів щодо корекції притаманних «важким» дітям недоліків розвитку, що впливають на відношення учнів до читання літератури педагог досягав завдяки заняттям у «Школі під голубим небом».

Зважаючи на неперечисне значення читання літератури для корекції та розвитку, формування умінь не лише здобувати інформацію, а й використовувати її у повсякденному житті, ми виявляли сформованість у підлітків інтересу до читання літератури, зважаючи на те, що по закінченню школи їм потрібно буде шляхом читання здобувати необхідну інформацію з

різноманітних носіїв, а інтерес виникає на основі пізнавального бажання до певної галузі. З цією метою вивчали читацькі інтереси розумово відсталих підлітків 9-10-х класів – майбутніх випускників та учнів першого року навчання в технічних групах професійно-технічних навчальних закладів. За критерії інтересу взяли силу, стійкість, тривалість з метою визначення рівнів його розвитку у респондентів. Це дало змогу виявити три рівні розвитку читацьких інтересів: ініціативний, стимульний, пасивний. Добровільно читають літературу 41% розумово відсталих учнів; за порадою учителів і вихователів – 56%. Довідкову літературу читають 23,2% респондентів. Також нас цікавив стан домашнього читання. Як виявилося, вдома читають літературу 16% дев'ятикласників, 13% десятикласників. Не читають літературу 5,4% учнів дев'ятих класів та 3,6% десятикласників. Внесок сімей у дитяче читання теж дуже скромний. Наявна література для читання дітьми у 10,5% сімей, але у 10,7% сімей батьки не цікавляться дитячим читанням. Не досить втішними виявилися результати учнів технічних груп професійно-технічних навчальних закладів першого року навчання. Зокрема 7% обстежених здивовано запитували (обстеження проводили у вересні місяці): «а що, тут (у навчальному закладі) у бібліотеці можна взяти не лише підручники, а й книжки для читання?». Між тим, В. О. Сухомлинський, характеризуючи роботу з «важкими» учнями, серед яких були й діти з легкою формою розумової відсталості (оскільки за всю свою педагогічну діяльність Учитель жодної дитини не відправив до спеціальної школи), наголошував на значенні читання для розумового виховання «важких» дітей: чим важче вчитися школяреві, чим більше труднощів зустріне він у своїй розумовій праці, тим більше йому треба читати: «читання, читання і ще раз читання – ось що відіграє вирішальну роль у розумовій праці того, кому важко вчитися» [1, с. 157]. Педагог радив побільше читати дітям, яким важко дається навчання, які не можуть засвоювати навчальний матеріал на тому рівні, що їхні однолітки, зустрічаючи у навчанні непереборні труднощі. Читання навчить їх мислити, а мислення стане стимулом, що пробуджуватиме сили розуму, оскільки читання художньої й науково-пізнавальної літератури розглядав «як важливий засіб розумового виховання «важких»учнів» [1, с. 156]. Особливу увагу приділяв роботі з віршами, вважаючи лірику єдиним у своєму роді засобом виховання почуттів, що допоможе виховати в сучасної

людини інтелектуальну тонкість, чуйність, і за допомогою художнього слова діти оволодівають усіма відтінками переживань, збагачуючи своє життя. Крім того, в процесі читання пробуджується думка, яка стає перепоною для зубріння – великого зла, що отуплює розум. Даний висновок важливий для роботи з розумово відсталими учнями, оскільки багаторазове читання ними одного й того ж матеріалу не сприяє розумінню його смислу та запам'ятовуванню, зрештою він перестає цікавити учня-читача, стає нудним і учень, навіть читаючи, не може зрозуміти смислу читаного матеріалу. В такому разі не варто поспішати з невтішним висновком, а досить детально вивчити учня – його здібності й нахили, поведінку, адже, за Сухомлинським «***на вашій совісті людина***. І ти повинен знати те, що знає далеко не кожна мати, якщо ти справжній учитель. Ти повинен знати людину». [1, с. 54].

З «важкими» дітьми педагог радив учителям бути особливо толерантними, шукати підходи до кожного школяра, тому що їхня розумова діяльність потребує такої організації, за якої процес осмислення, оволодіння знаннями міцно поєднаний із одночасним застосуванням їх. Досягнення цього Василь Олександрович вбачав у використанні художньої літератури, завдяки якій актуалізуються й організуються емоції, виникають таке духовне піднесення та радість під час спілкування з книжкою, що вона стає могутнім важелем, «за допомогою якого піднімаються брили знань» [3, с. 421]. У книзі педагог вбачав той інструмент, який найкраще готує молоду людину до самостійного життя, успішної адаптації й соціалізації у суспільстві, оскільки процес читання та розуміння й усвідомлення смислу читаного матеріалу сприяє розвитку інтелекту читача. «Чим більше важкий учень читає, тим виразнішою стає його думка, тим активніші його розумові сили» [2, с. 465].

Важливими умовами, що забезпечують успішне оволодіння знаннями на уроках та у процесі самостійної роботи над книжкою, В.О.Сухомлинський розглядав швидке й свідоме читання, акцентуючи увагу на ролі виразного читання вголос та читання про себе, завдяки чому забезпечується повноцінне логічне мислення. «Не вміючи швидко й свідомо читати, учень не встигає думати. Читання без вдумливості, без думки притуплює розум дитини».[1, с. 159].

Відомо, що якісні ознаки читання учні опановують у молодших класах. Проте, як свідчать результати нашого дослідження, навіть

у підлітковому віці розумово відсталі школярі не оволодівають на належному рівні якісними ознаками читання. Відповідь на те, як змінити ситуацію, знаходимо в В.О.Сухомлинського, який радив педагогам учити підлітків читати, нагадуючи, якщо учень не навчиться читати в підлітковому віці, то він вже ніколи цього не навчиться, але у підлітковому віці «це навчання вимагає великої педагогічної культури всіх викладачів» [1, с. 150].

Першочергове значення Василь Олександрович надавав читанню про себе, у процесі якого учень-читач думкою охоплює цілі частини речення. Якщо ж не володітиме цим умінням, то читатиме механічно, і мислення притуплюватиметься. Будучи прекрасним методистом, він доводив, що перш, ніж організовувати читання підлітками художньої та науково-пізнавальної літератури, необхідно спеціально продумати цей процес, завчасно його організувати, щоб враховувати притаманні дітям порушення психофізичного розвитку, насамперед щадити центральну нервову систему підлітків. У цьому Великий гуманіст вбачав дотримання охоронно-педагогічного режиму до кожного підлітка, проявляючи людяність, чутливість, терпимість до його слабостей [1, с. 133]. Насамперед радив педагогам оволодіти словом як найтоншим інструментом педагогічної мудрості, що допоможе відмовитися від категоричності у звертаннях до учнів, наказів, оскільки це викликає у свідомості підлітків внутрішній протест. Особливу увагу звертав на учнів, яким важко дається навчання та які потребують особливого підходу через прояви поведінкових порушень. «*Виховання відсталих, невстигаючих, «нездібних», обездолених – це* ***пробний камінь педагогіки****, її майстерності, мистецтва, людяності»* [1, с. 106]. Тому надзвичайно важливе завдання вихователя педагог вбачав у тому, щоб правильно вибрати, що читати учням, адже «ввійти у духовний світ учня може лише те, що відповідає рівневі його розвитку – розумового, емоційного, естетичного і водночас сприяє його дальшому розвитку»[3, с. 195]. Учитель повинен не лише давати учням знання, а й розвивати мислення, насамперед навчаючи думати, завдяки чому можна «поставити людину на ту життєву доріжку, йдучи по якій вона засяє своїм неповторним блиском» [1, с. 62].

Зважаючи на поради В.О. Сухомлинського з метою формування активного читача ми організували мультидисциплінарну команду, до складу якої увійшли учителі літератури, вихователі, бібліотекарі, шкільні психологи, батьки. Членів команди об’єднали

у п’ять блоків, чітко визначивши завдання для кожного з метою належної організації та проведення дитячого читання. Адже висновки В.О.Сухомлинського щодо корекційного значення читання для «важких» дітей є незаперечною універсальною цінністю для творчого використання не лише корекційними педагогами, а й педагогами усіх типів шкіл у час інформаційних технологій, різноманітних аудіовізуальних засобів здобуття інформації

Список використаних джерел

1. «Обережно: дитина!» : В.О. Сухомлинський про важких дітей: тематичний збірник / Упоряд. Т.В. Філімонова; за наук. ред. проф. О.В.Сухомлинської. – Луганськ : Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2008. – 264 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – Т.2. – 670 с.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. / В.О.Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т.3. – 658 с.

УДК 37.013.42

Т.А.Красножон
м. Олександрія Кіровоградської області

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СЛАБОЗОРОЇ ДИТИНИ

У статі розглянуто особливості становлення свідомості, соціалізації та формування світосприйняття слабозорих вихованців. Висвітлено окремі ідеї міркування видатного вченого, педагога В. О. Сухомлинського, про формування психологічних властивостей особистості

Ключові слова: спілкування, свідомість, досвід, світогляд, комунікативні уміння, соціальна адаптація, корекційне навчання.

In the article the peculiarities of formation consciousness, socialization, and formation of perception of visually impaired pupils. Highlights the individual ideas of the reasoning of the outstanding scientist, educator V.A.Sukhomlinsky, the formation of the psychological properties of the personality

Key words: communication, consciousness, experience, worldview, communication skills, social adaptation, correction and training.

Вступ. Сучасні батьки прагнуть, щоб їхні діти зростали фізично та психічно здоровими, гармонійно розвивалися, щоб були розумними і вихованими й виросли освіченими й комунікативними людьми. Аналіз досліджень з проблеми особливостей розвитку, спілкування дітей досліджували